

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

стає об'єктом владного впливу з боку соціальних груп, здатних сконцентрувати достатній для цього обсяг ресурсів та ефективно їх застосовувати. При цьому угруповання, що змогли зайняти владні позиції, намагаються через державно-владний механізм заблокувати ресурси, наявні у їх конкурентів.

У випадку, коли результат визначеного циклу конкурентної боротьби за владу завчасно зрозумілий для всіх її значимих учасників, а утримувати владний статус жоден з них не може утримувати безкінечно, вони прагнуть мінімізувати затрати на боротьбу, встановлюючи певні правила та норми, які гарантують для всіх суб'єктів угоди недоторканності при зміні циклу боротьби в будь-якому випадку. Таким чином встановлюються конституційні та майнові норми, що забезпечують право власності, імунітету та доступу до контролю над здійсненням владних повноважень політичними опонентами, які на певний період опанували механізмом держави. Емпірично підтверджується, що всі ці права реально розповсюджуються лише на політично значимих суб'єктів, і перестають діяти у їх відношенні, як тільки останні цю суб'єктність втрачають або їх потенціал зменшується настільки, що ним можна знехтувати в конкурентній боротьбі за владу і право владного розпорядження ресурсами суспільства.

Таким чином, положення про верховенство права не є абсолютним з точки зору дослідження суспільних відносин. Змінюваність права є системним фактором еволюції суспільства, а джерелом цих змін є динаміка балансу потенціалів суб'єктів політичної конкуренції, яка зумовлює відповідну адаптацію владно-правової системи соціуму на кожному з етапів його існування.

Ключові слова: верховенство права, джерела права, змінюваність права, політична конкуренція, баланс ресурсних потенціалів.

Key words: rule of law, sources of law, changeability of law, political competition, balance of resource potentials.

СУМАРОВА ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри філософії, кандидат філософських наук, доцент*

ПРО ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ АРГУМЕНТАЦІЇ

В пошуках найбільш продуктивних шляхів та способів інтеграції України до спільноти країн, які відстоюють ключові демократичні, гуманістичні цінності, все більш актуальними стають питання досягнення і збереження взаєморозуміння, довіри та згоди.

Філософія допомагає вирішенню подібних питань, по-перше, надаючи метамову (зокрема, системи категорій) для різноманітних комунікацій, а по-друге, виступаючи джерелом передумовного знання

світоглядного рівня, що включає настановні принципи, концепти, універсальні норми, критерії оцінки знання, критерії вибору базових цінностей і способів дії і т. і.

При цьому особлива роль відводиться філософському розумінню сутності аргументації, її аспектів, форм, рівнів, алгоритмів, і регулятивних принципів.

Мені вже доводилось брати участь в обговоренні проблеми ефективності сучасних теорій аргументації у їх застосуванні до нових комунікативних практик [1], в тому числі у публічних комунікаціях в умовах війни [2]. Попередні висновки, зроблені при цьому, стосувалися відповіді на питання про те, чому ці теорії виявились неефективними, і чому, тим не менш, їх ігнорувати все ж таки не можна. Неефективність цих теорій, з нашої точки зору, пов'язана, по-перше, з їх суттєвою неповнотою (вони майже не приділяли уваги аналізу «глибинного базису» будь-якої аргументації – системи ключових концептів, цілей та цінностей); а по-друге, – з їхнім «вербальним аутизмом», з недооцінкою ролі невербальних аргументів. Серед таких невербальних аргументів у ситуаціях вирішення екзистенційно важливих питань були розглянуті *вчинки і подія*, інтерпретовані як індивідуальні і колективні дії, які знаменують собою практичний перехід суб'єкта на більш високий рівень цінностей; наприклад, свого роду прорив від повсякденної, життєвої свідомості до духовності найвищого порядку.

Задачею цього повідомлення є продовження обговорення проблеми ефективності існуючих теорій аргументації, включення в контекст сучасних дискусій про них. Зокрема, тут передбачається співставлення вищезгаданих нами попередніх висновків з деякими ідеями, що розвиває Кристоф Люмер [3], який розробляє свій підхід до створення теорії філософської аргументації, названий автором новим ідеалізуюче-герменевтичним методологічним підходом. Ідеалізуюче-герменевтичний підхід характеризується автором як альтернативний по відношенню до вже існуючих теорій аргументації. К. Люмер вважає, що останні реалізують, як правило, «висхідні» напрями дослідження «знизу вгору», тобто йдуть від фіксації реальних випадків, зразків філософської аргументації до формування набору, переліку ясно зрозумілих і достатньо успішних філософських аргументів, а потім – до загальної теорії їхніх структур та основних типів. Можливо, відмічає автор, на цьому шляху буде побудований – аналогічно таксономії у біології – досить великий перелік типів філософських аргументацій та їх узагальнень. Проте, вважає автор, цей «висхідний» тип дослідження аргументації не ефективний, оскільки будь-який отриманий перелік залишається неповним: принаймні, позитивно довести його повноту неможливо.

Сильним моментом концепції К. Люмера слід визнати те, що у ній відводиться ключова роль практичній аргументації (практичним аргументам) поруч з традиційно виокремленими дедуктивними та ймовірнісними способами обґрунтування. Автор підкреслює, що це стосується всіх типів філософських теорій, які містять різні типи тез і різні типи адекватних цим тезам аргументів. Практичними аргументами автор

фактично називає способи зважування переваг та недоліків, пов'язаних з вибором тих чи інших варіантів вирішення проблем, а також, в тому числі, способи оцінки їхніх ймовірних наслідків.

В основі практичного аргументу полягає ціннісний вимір об'єкту, на який спрямована аргументація.

Можна погодитись з автором у тому, що не відповідає реальним практикам філософської аргументації така їхня реконструкція, в якій ключову роль завжди грає дедукція. Цьому зокрема сприяє та обставина, що недедуктивні способи обґрунтування менш відомі і менш помітні для дослідника; до того ж, вони мають такі особливості як відсутність явно сформулованих правил, прийнятих «шаблонів», розпливчастість та менша ясність тверджень, що їх виражають. Вони не тільки не канонізовані, але часто не повністю експліковані і потребують додаткового розгортання.

З нашої точки зору, співвідношення експліцитно виражених і імпліцитно присутніх елементів аргументації взагалі дуже важливо враховувати при оцінці її якості і ефективності. А між тим, цьому співвідношенню приділяється явно недостатня увага в існуючих теоріях аргументації. Це в повній мірі стосується і дослідження практичних аргументів.

Автор висуває цікаву ідею побудови ієрархії філософських проблем за ступенем їхньої фундаментальності і за ступенем цінності для вирішення життєво важливих питань людей. Він пропонує ранжувати за цими ознаками не тільки філософські проблеми, але й варіанти їхнього вирішення, що виражені в основних тезах. В теоріях аргументації філософія в цілому і логіка зокрема повинні виконувати важливу функцію експлікації і систематизації можливих цілей і цінностей, які лежать в основі протистояння сторін, особливо у ситуаціях конфлікту.

В перспективі повинна бути побудована ієрархія цінностей, верхівку якої складають вищі цінності, що відповідають рівню вирішуваних фундаментальних проблем. Ось це і є для автора ідеал, який не просто фіксує і приймає те, що емпірично знайдене, але й здійснює відбір: щось відкидає, щось доповнює, щось узагальнює і зводить до рангу норми. Ідеал – свого роду верхівка ієрархії цінностей, побудова якої завжди повинна бути практично виправданою. Додамо до цього, що в конфліктній ситуації сторони у своїй аргументації не завжди можуть дотримуватись єдиної шкали цінностей. Подекуди проголошення єдиної шкали може лише маскувати дійсні різні ієрархії цінностей, а в інших випадках можуть відкрито протистояти один одному не тільки тези та аргументи сторін, але й прийняті ними ієрархії цінностей.

Говорячи про логічну якість аргументації, К. Люмер спирається на поняття «дедуктивного мінімуму» як інструмента аргументації – необхідного, хоча й недостатнього для досягнення її ефективності. Ця проблема, втім, заслуговує окремого розгляду. Питання до К. Люмера виникають тоді, коли він заперечує спрямованість своєї концепції «згори вниз». Більше того, він вважає, що «це було б непорозумінням», що його «ідеалізуюче-герменевтичний підхід» не є «низхідним» підходом,

оскільки розробляється не апіорі, а є результатом дослідження множини філософських теорій і методів, диференціюючих різні фундаментальні питання та відповіді на них, різні пов'язані з ними ціннісні виміри. Проте питання про спрямованість дослідження від одиничного до загального або навпаки – це не те ж саме, що питання про те, як отримане це загальне, яка його природа.

Будучи отриманим з допомогою емпіричного досвіду, ідеал як вища ступінь ієрархії цінностей, цілком може бути використаний у якості вихідного пункту та загального регулятиву впродовж пошуку рішення деякого класу нових емпіричних задач, в тому числі виникаючих під час врегулювання, вирішення конфліктних ситуацій – з допомогою аргументації.

Обидва напрями дослідження – «знизу вгору» і «згори вниз» – можуть змінювати один іншого в процесі аргументації, або ж можуть застосовуватись одночасно як частини єдиного процесу. Так само, як в одній і тій самій аргументативній комунікації можуть використовуватись і дедуктивні, і недедуктивні схеми аргументації.

Чи може вчинок (в розумінні М. Бахтіна) виконати функцію невербального практичного аргументу? Здається, що так. В такому випадку саме поняття про мову аргументації повинно бути розширене і, крім природніх мов комунікації, включати в себе більш широкий спектр символічних засобів, накопичених у всіх сферах культури, у всіх сферах життя людини і суспільства. Аргументація присутня в усіх цих сферах і призначена для переконання і заперечення, для підтримки і відкидання, для взаєморозуміння і згоди, чи, навпаки, для розмежування та уособлення позицій, цілей і цінностей.

Наприкінці відмічу, що основні положення концепції філософської аргументації, представлені у статті К. Люмера, цілком погоджуються з комунікативним розумінням аргументації, які поділяємо ми. І найголовніше, поставлені К. Люмером проблеми побудови теорії філософської аргументації, на наш погляд, змушують поглянути на аргументацію як на складний, багатовимірний, динамічний процес, що спонукає до розробки відповідного, адекватного йому, дослідницького інструментарію.

Будь-які теорії аргументації виростають з аргументативних практик; але без системної теоретичної проробки результатів цих практик, без виробки ідеалізацій, що поєднують реальність з можливими перспективами її подальших змін, практична застосовність і цінність здобутого досвіду не досягне належного рівня, який дозволить успішно вирішувати конфлікти і інші збої у комунікації людей з допомогою аргументації.

Список використаних джерел:

1. Сумарокова Л. М., Матюшина І. І. Сучасні аргументативні практики: логіко-комунікативні критерії ефективності // Філософські аспекти дослідження каузальності в соціально-гуманітарній сфері : монографія / О. М. Єременко, О. В. Соловйов та ін. ; за ред. О. М. Єременка. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – С. 242–314.

2. Сумарокова Л. М. Логічна культура публічних комунікацій періоду війни // Філософія та гуманізм, 2022. Вип. 1(15). С. 41–48.
3. Lumer Christoph. «A Theory of Philosophical Arguments» (2020) OSSA Conference Archive. 15. <https://scholar.uwindsor.ca/ossaarchive/OSSA12/Wednesday/15>

Ключові слова: теорії аргументації, аргументативні практики, проблема ефективності теорій аргументації, нові підходи у дослідженні філософської аргументації, практичний аргумент.

Key words: theories of argumentation, argumentative practices, the problem of effectiveness of theories of argumentation, new approaches in the study of philosophical argumentation, practical argument.

КАПУСТИНА НАДІЯ БОРИСІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри філософії, кандидат юридичних наук, доцент*

«ТРОЛІНГ» У СИСТЕМІ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЙ: АНАЛІЗ ЯВИЩА

В даний час комп'ютерні та інформаційні технології, зокрема мережа «Інтернет», розвиваються дуже динамічно, охоплюючи все наше життя. У всьому світі зростає кількість користувачів Глобальної Мережі, які активно освоюють її інформаційні та комунікаційні ресурси. Глобальна мережа Інтернет розширює можливості спілкування в сучасному світі, поєднує в один простір різні форми спілкування у різних галузях соціальної діяльності. Інтернет-простір стає засобом формування специфічного різновиду комунікацій. Тролінг в системі Інтернет-комунікації – стає особливим феноменом такої комунікації. Тролінг виник наприкінці 90-х років, завдяки дослідженню Джудіт Донат, яка представила опис провокаційної поведінки людини, користувача Глобальної Мережі і позначила його терміном «тролінг». Тролінг – це агітуюча дія в мережі та на інтернет майданчиках, де користувачі провокують до прояву агресії один до одного, при цьому, не маючи жодної обґрунтованості своїм діям [3]. Отже, коротко можна визначити тролінг як зловмисне втручання в мережеву комунікацію, а той, хто здійснює тролінг, називається тролем – людина, яка прагне уваги через створення негативних почуттів або поведінки, спрямованої на створення протиріч. У результаті контент-аналізу Інтернет-комунікацій ученими були виділені міжкультурні, технічні і універсальні чинники, що вплинули на появу тролінгу в комунікативному просторі Інтернет:

- міжкультурні: виникнення тролінгу пов'язане з розвитком демократичних прав і свобод («батьківщина» тролінгу – США);

- технічні: наявність вільного, комфортного, високошвидкісного доступу в Інтернет; розвиток нових засобів і способів передачі

ЗМІСТ

Привітальне слово президента Національного університету «Одеська юридична академія» С. В. Ківалова	3
---	---

СЕКЦІЯ 1

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

Смазнова Ірина Сергіївна Філософія медійних практик	8
Єременко Олександр Михайлович Обґрунтування стратегії ненасильницького спротиву тиранії у творчості Етьєна ля Боссі	12
Воронянський Олександр Володимирович, Моїсеева Наталія Іванівна Проблема верховенства права в контексті політичної конкуренції	15
Сумарокова Людмила Миколаївна Про шляхи вдосконалення сучасних теорій аргументації	18
Капустіна Надія Борисівна «Тролінг» у системі інтернет-комунікації: аналіз явища	22
Шамша Ігор Володимирович Дух і душа людини в сучасних медійних практиках	25
Токар Людмила Вікторівна Вчинок як аргумент	28
Котовська Анастасія Вікторівна Розповсюдження невігластва в епоху тотальної цифровізації	31
Саєнко Лілія Володимирівна Зміна парадигм алхімії	33

СЕКЦІЯ 2

АКТУАЛЬНІ ГРАНІ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

Завальнюк Володимир Васильович Юридична антропологія в міжнародно-правовому вимірі	38
Дудченко Валентина Віталіївна Універсалізація сучасного права	41
Крижановський Анатолій Федорович Сакральність сучасної держави (від наративу до концепту)	44
Мельничук Ольга Степанівна Класичні принципи у методології юриспруденції	47